

מסלול המצטיינים במשחק
בשיתוף
התכנית למצטיינים בעיצוב במה, קולנוע וטלוויזיה

תיאטרון
האוניברסיטה

החוג לאמנות התיאטרון
הפקולטה לאמנויות ע"ש יולנדה ודוד כץ
אוניברסיטת תל אביב

אלקטרה

צילום: עלמה גבעוני

בימוי ומוזיקה: אילאיל לב כנען

מיוונית עתיקה: שמעון בוזגלו

מאת: אוריפידס

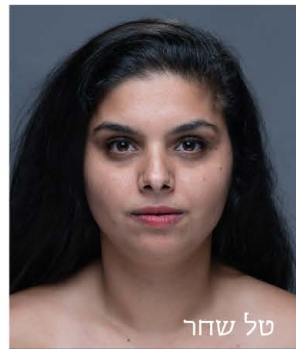
~ תיאטרון האוניברסיטה ~

מחזור תשפ"ז

שחקני.ות "אלקטרה"

מחזור תשפ"ג

תיאטרון האוניברסיטה מציג:

הפקת מסלול המצטיינים במשחק

אלקטרה

מאת: אוריפידס

מיוונית עתיקה: שמעון בוזגלו

בימוי ומוזיקה: אילאיל לב כנען

בעיצוב תלמידי.ות התואר השני, תכנית המצטיינים בעיצוב במה, קולנוע וטלוויזיה:

תפאורה: ניצן-חן פרום | תלבושות: תמר גלזר | תאורה: יהונתן גורפיל

תנועה: נעמה מנור

מתאמת אינטימיות: ערגה יערי | הדרכת טקסט: ענת זמש-ריגל

בהשתתפות תלמידי.ות מסלול מצטיינים במשחק, שנה ד':

קאי אגין-פטרס (משרת)

עמית ברוורמן* (משרת)

הילי ברוך שטרן (קליטימסטר)

שירי בלושטיין (מקהלה)

נעמה גפן (קליטימסטר)

רע דשא (אורסטס)

עמית לסרי (האיכר)

מיה לפיד (אלקטרה)

נעה מילוא (מקהלה)

חן קמחי ורדי (מקהלה)

טל שחר (אלקטרה)

מפיקה, מנהלת במה ומנהלת הצגה: **מיקה רוסו**

ע. במאית ומנהלת הצגה: **את'אר פלאח**

ניהול ייצור תפאורה: **מיה וייס והדר פסח**

ניהול ייצור תלבושות: **נוי סלע**

ניהול תאורה: **יובל גרינשטיין**

ע. ייצור תפאורה: **טל גינת**

ע. ייצור תלבושות: **נדיה דניסוב**

ע. תאורה: **שי דנקנר**

הפעלת תאורה וסאונד: **שי דנקנר, מרתה גנז**

צוות טכני: **נעמה אלדן, אומרי גוטמן, מרתה גנז, עמית מאיר,**

שדא סויטאת, סיון פולק, עינב פורת

ייעוץ סאונד: **גיא הלוי**

ייצור והרכבת פסל: **יאיר זיגדון**

ציירת תפאורה: **לירון רוטמן**

צילום דימוי וטריילרים: **עלמה גבעוני**

צילומי סטילס ופורטרטים: **תמי שחם**

עיצוב כרזה: **מתן אמסלם**

עריכת תוכניה: **מיקה רוסו ואילאיל לב כנען**

תודות:

הילה דוד, עתליה שרה הר-צבי, יונתן אהרון, יהלי שפירא, שירה כתב,

עמית קרא, מיכאל רוסו וגיא המל

תיעוד לתיקי עבודות: גל רוזנמן

אלוהים הומצא ככל הנראה במעבר של בני אדם מקבוצות קטנות לחברות גדולות, עם התפתחות הצורך בכלי מאזן יעיל בין הקבוצות הקטנות בחברות הגדולות. קריאה צלולה בתנ"ך מגלה שביסוד חלק ניכר בו הרעיון הוא אותו כלי מאזן יעיל, שכבר אז היוונים ידעו לקרוא לו בניסוח שמוכר לנו – "מדינת חוק". אבל באותן חברות קדומות, טרום אגריטיות ואגריטיות, חוק היה מושג מופשט מדי, מרוחק מדי, ולכן לא יעיל. אז מה יותר יעיל מהמצאה של משהו שמוכר לכל חי: דמות אב כל-יכול (מן הסתם, בחברה מטריארכלית זו הייתה בוודאי אם כל-יכולה), שהילדים נושאים אליה עיניים בהערצה, וממלאים את דבריה בין שהיא מול העיניים ובין שלא מול העיניים? הנה, זה התנ"ך על רגל אחת.

כל זה כדי לומר שאין מה לחפש אלוהים ב**אלקטרה** של אוריפידס, גם אם הוא מוזכר בו – בשם "אפולון" – בתור מי שמניע את אורסטס לצאת לוונדסה שלו. השימוש שאוריפידס עושה באפולון, ובנבואות שלו, איננו יותר ממס שפתיים מקומי וזמני עבור הקהל שלו בתיאטרון. בין החברים שלו, אוריפידס השתמש אולי בניסוחים המוכרים לנו יותר בשמות "מוסכמות חברתיות" ו"לחץ חברתי".

במילים אחרות, **אלקטרה** הוא מחזה העוסק כולו ביחסים בין ילדים והורים – יחסים המושתתים, כמעט כל-כולם, על מוסכמות חברתיות מקומיות וזמניות. ומה יותר טרגי מבת ובן שנאלצים, בעקבות המוסכמות האלה, לרצוח? ואפילו, בין השאר, את אימא שלהם? כולנו מכירים את הזוועות האלה, כולנו שומעים שוב ושוב על אח שרצח את אחותו כי היא סתה מהמוסכמות החברתיות.

אבל האם בני אדם מסוגלים באמת לחרוג מהזמן והמקום שלהם? האם הם יכולים שלא להיות מריונטות של מוסכמות? תניחו בבקשה לרגע את התוכנייה שאתם קוראים עכשיו ותסתכלו על הקהל סביבכם: האם אתם רואים גבר שלובש טוגה או חצאית סקוטית? או אישה עם חליפת צלילה, סתם כי מתחשק לה?

אם כן, לפני שנצקצק בלשון לנוכח המעשים של אלקטרה ואורסטס, של אייגיסתוס וקליטימסטרה, בואו נענה: כמה מקום נשאר לנו עבור עצמנו אחרי המוסכמות האלה? האם יש בכלל "עצמנו" מחוץ למוסכמות האלה? ונניח שקיים "עצמי" כזה, מה הן בשבילו מילים כמו "אחריות" או "רצון"?

אלה התהיות שאוריפידס מעלה במחזה היווני הזה. נדמה לי.

המענה שלו הוא טרגדיה אוניברסלית.

"אין האדם חייב לחלוטין

כי לא התחיל את ההיסטוריה.

אין הוא גם זכאי כליל,

שכן הוא ממשיך אותה"

אלבר קאמי, **האדם המורד**, 1951

אחרי ה-7.10 נשארנו תלושים מהמקום. המומים וכואבים, היה נדמה שאין טעם לכלום. כל מה שהיה בו אי פעם קצה של תקווה נגדע וכל מה שיש בו אלימות קיבל דרור.

איך בכלל לגשת חזרה לבמה?

הבמה שתמיד מאפשרת לנו להתרחק אל המופשט, אל המטאפורי, כדי לחזור ולהבין יותר טוב את החיים שלנו כאן. הבמה שיכולה להיות הכי מוקצנת, להכיל כל זוועה, כל פנטזיה, המקום בו אפשר לספר כל סיפור בשביל להציב מראה, בשביל לעורר שאלה. הבמה הזאת נשארה פתאום תמימה כל כך אל מול המציאות הקשה מנשוא.

את העבודה על **אלקטרה** התחלתי כבמאית אי שם ביוני 2023. אידיאל הנקמה ומעגל הדמים בהם עוסק המחזה היו כמעט סימבולים מבחינתי, הם עניינו אותי כמצב אקזיסטנציאליסטי פוליטי, כצורך להגדרה עצמית-חברתית שאנחנו לא מצליחים להשתחרר ממנו. ואז פרצה המלחמה. תהליך היצירה התעכב, ולחדר החזרות נכנסו רק בינואר 2024, במהלך מלחמה שגוזלת אין סוף קורבנות. השאלות הגדולות על נקמה או חורבן של בית, הפכו פתאום מסימבוליים למוחשיים באופן בלתי נסבל.

אלקטרה, אולי כמונו, לא מצליחה לדמיין עולם טוב יותר. היא נושאת את הסיפור שלה על הבית שנלקח ממנה, היא מסתובבת בעולם עם פצע מדמם ולמולה עומדת אמא שלה שנושאת סיפור אחר, על הבית שנלקח ממנה. הן שתיהן כואבות, הן שתיהן לא רואות ומכירות בכאב של השנייה. כמוהן כל אחת מהדמויות במחזה, בטוחות בצדקת דרכה ושוללות את נקודת מבטו של האחר. זה סיפור שחוזר ומתנגן עוד מראשית החברה האנושית, אולי אם לרגע ננסה להשתחרר ממנו- נצליח לדמיין עולם טוב יותר.

אוריפידס כתב את **אלקטרה** בסביבות 140 לפנה"ס. הטרגדיה נושאת את שמה של בתם של המלך אגממנון והמלכה קליטימסטרה מארגוס. לפני צאתו למלחמת טרויה הקריב אגממנון את בתו, איפיגניה, כדי להבטיח את הצלחת ההפלגה של צבא היוונים אל טרויה. כששב לארגוס לאחר עשר שנות מלחמה בטרויה, ציפתה למלך נקמה אכזרית על רצח בתו, איפיגניה: קליטימסטרה ומאהבה, איגיסתוס, רצחו את המלך הגיבור ששב מהמלחמה. את אורסטס, בנו של אגממנון, ציווה איגיסתוס להרוג. אולם, אורסטס הוברח על ידי משרת נאמן אל הגלות. את אלקטרה, בתו של אגממנון, חיתנו עם איכר פשוט כדי למנוע את המשך השושלת. זהו הרקע למחזה המתחיל עם שיבתו של אורסטס הביתה לארגוס. האחים, אלקטרה ואורסטס, שנפגשים לראשונה לאחר שנים רבות, יוצאים ביחד למסע נקמה נגד אמם ומאהבה.

על המחזאי אוריפידס

מיקה רוסו

אוריפידס מחזאי יווני מהמאה החמישית לפנה"ס, ולצד אייסכילוס וסופוקלס, הוא נחשב לאחד מגדולי הטרגיקונים הקלאסיים. הוא חיבר עשרות מחזות, אם כי רק 19 שרדו בצורה מלאה. אוריפידס טיפל במיתוסים בכתיבתו באופן חדשני ונועז; הוא קרא תיגר על ערכים יווניים מסורתיים, הציג את האלים כגחמניים, הוסיף אפילוג ופרולוג, וכתב דמויות אשר משקפות את הספקנות שלו כלפי המוסר המקובל. היצירות המפורסמות שלו ביותר הן **מדיאה**, **הבאקחות**, **נשות טרויה** ו**אלקטרה**. במחזותיו אוריפידס משתמש במיתוס העתיק שהיה מוכר לצופי התיאטרון על מנת להעביר ביקורת על החברה האתונאית בה הוא חי. פעמים רבות מחזותיו משקפים חמלה כלפי חסרי הזכויות, נטולי הפריבילגיות, וקבוצות המיעוט. במחזותיו שילב מונולוגים ארוכים הנותנים הצצה לנפש הדמות והשינויים החלים בה, תוך שהוא מעבד ואף משנה את המיתוס המסורתי. דרך מחזותיו הוא עסק בצדק, בנקמה, בהשלכותיו של חטא ההיבריס, ומציע תובנות על הטבע האנושי.

המחזה **אלקטרה** מאת אוריפידס יצא לאור עד כה בגרסה אחת בעברית בתרגומו של אהרון שבתאי (1964). עבור הצגה זו, תרגם שמעון בוזגלו מיוונית עתיקה את המחזה בתרגום חדש, שיעלה לראשונה על במת תאטרון האוניברסיטה.

נקודת הפתיחה של המחזה **אלקטרה** היא מציאות לאחר חורבן; חורבן כללי של ממלכה וחורבן אישי של משפחה. קליטימסטרה המלכה הרגה את המלך אגממנון כנקמה על כך שהוא הקריב את בתם איפיגניה, ולאחר מכן התחתנה עם איגיסתוס שהוא המלך הנוכחי, והגלתה את שני ילדיה מנישואיה הראשונים רחוק מהארמון. אמנם שני הילדים, אלקטרה ואורסטס, מתכננים נקמה יחדיו, אך יש להם מניעים שונים. בעוד אורסטס רואה בכך חובה מוסרית כלפי הממלכה, אלקטרה רואה בכך נקמה אישית משפחתית. כך, המתחים בין האישי לפוליטי, בין טובת הפרט לטובת הכלל, עולים במחזה ומופיעים בתצורות שונות. החלל בהצגה מייצג מרחב אפוקליפטי, התפיסה העיצובית היא של חלל ריק ובתוכו אלמנטים, שרידים, כמו שאריות לאחר חורבן.

המחזה **אלקטרה** מכיל בתוכו קונפליקטים רבים ועל זמניים שרלוונטים לכל תקופה בהיסטוריה כשם שכבר היו רלוונטים ביוון העתיקה. אלקטרה מנסה לעלות שאלות על מהות הנקמה ותוצאותיה. היא עוסקת בצורך לנקמה, במעגל הרצח שממשיך להתקיים אבל לא מביא משמעות או תועלת. אלברט איינשטיין הגדיר אי-שפיות כ"לעשות את אותו דבר שוב ושוב ולצפות לתוצאות שונות". אם אותן השאלות שעלו כבר ביוון העתיקה רלוונטים גם היום, האם לא למדנו כלום? והאם כחברה אנחנו מסוגלים לצאת מהמעגל הזה?

כשהתיישבתי למלאכת העיצוב, אחד הדברים שהובילו אותי במחזה הם הניגודים הרבים שקיימים בו. הניגוד בין לגור בארמון בין להיות פליט, הניגוד בין מעמד של נסיכה למעמד של איכר, הניגוד בין מה מוגדר כניצחון ומה מוגדר כהפסד. מחד הדמויות מוגדרות מבחינת ייחוס, מעמד, כבוד או תפקיד כמו האיכר, המשרת או המלכה, אך יחד עם זאת רובן עומדות בניגוד מוחלט למקום ולמעמד אליו שויכו בעבר. אלקטרה הייתה נסיכה, ועכשיו גרה בצריף פשוט. המשרת היה בעל תפקיד חשוב, מקורב לארמון, ועכשיו הוא רועה צאן. כיצד מעצבים דמות שהיא כבר לא היא עצמה? משרת שנזרק מחצר המלך, נסיכה שחייה כאיכרה, בן של מלך שבורח כפליט, איך לעצב את הדמויות האלו שהזהות שלהן נגזלה מהן ונכפתה עליהן זהות חדשה? באיזה מובן מה שהן היו עוד קיים במה שהן מביאות לבמה עכשיו?

הדמות של המלכה קלייטמסטר עניינה אותי במיוחד. המיתוס מספר איך אנגמנון המלך, שהיה בעלה, לקח את ביתם איפגניה והקריב אותה למען ניצחון במלחמת טרויה. קלייטמסטר לא יכלה לקבל את רצח ביתה החליטה לנקום, ורצחה את אנגמנון, ביחד עם המאהב החדש שלה, איניסתוס. אחרי שרצחו את המלך, הם הגלו את ילדיה ואיניסתוס הפך למלך החדש. ככה למעשה ביצעה קלייטמסטר הפיכה שלטונית. זו דמות מורכבת ומלאה סתירות, מצד אחד מלכה חזקה, קרה וקשוחה ומצד שני היא אמה שהופכת את העולם בתגובה לכך שאיבדה את ביתה. החברה מחשיבה אותה לפרוצה ואכזרית, הם רואים בה כמי ששמה קץ לשלטון שהביא להם ניצחון גדול.

בחרנו להלביש את קלייטמסטר בלבן כביטוי לצורך שלה להיראות ולהרגיש טהורה וצודקת. השמלה שנקשרת לשמלת כלה, מייצגת את זהותה המורכבת של המלכה בין היותה אישתו של המלך הקודם לבין אישתו של המלך החדש. המלכה היא הדמות היחידה שמביאה לבמה את הצבע הלבן, לעומת שאר הדמויות שלבושות בבגדים כהים. היא בהירה ובולטת מהם, ויותר מהכל היא מקיימת דיאלוג עם הפסל, ראש המנהיג שספק נפל ספק יקום לתחייה.

אחד הדימויים שהעסיקו אותי במיוחד במחקר עבור עבודת העיצוב של התלבושות בהצגה, היה זה של פליט. המושג הזה שהרגיש לי אולי רחוק, נהיה בעקבות המלחמה קרוב יותר מתמיד. השבעה באוקטובר הציף שאלות רבות הקשורות במושג הבית, השייכות, התלישות והחורבן. שאלות שהעסיקו אותנו בעבודה על המחזה עוד לפני המלחמה, נראו פתאום רלוונטיות מתמיד ונכנסו והובילו את תהליך היצירה והעיצוב.

עיצוב התאורה בהצגה מבקש לפעול עם ועל החלל. התפיסה המינימליסטית והעבודה בחלל ריק ופתוח והקומפוזיציה רבת הפוקוסים, מאפשרת לתאורה לעבוד על המתח שבין הסטטי לאקספרסיבי, לרגעים היא משרתת את הסיטואציה הקונקרטית בה נמצאות הדמויות, ולעיתים היא משרתת את היצרים והתשוקות שלהם. ועל כן התאורה מייצרת מצד אחד תחושה של חורבן, כלום שנשאר, ומצד שני מאפשרת תחושה אל-זמנית וחסרת גבולות.

באמצעות חלוקה של התאורה לקבוצות של אלמנטים והתייחסות לפנסים כקבוצות, נוצרת התחושה שכאשר יש שינוי תאורה, מדובר בשינוי שמשפיע על כל החלל. שינויים אלה, המשפיעים על כל החלל, נותנים את ההרגשה שהחלל "נושם" תוך כדי ההצגה ושהאוויר בו מתחלף לאורכה.

מילון מושגים

כתבו קאסט שחקני.ות ההצגה

מלחמת טרויה

לפאריס בנו של מלך טרויה הובטחה על ידי אפרודיטה אלת האהבה, היפה בנשים- הלנה המדוברת. פאריס חטף אותה ממנלאוס, מלך ספארטה, ואחיו של אגממנון, מלך ארגוס. שני האחים גייסו אליהם את שאר מלכי יוון ויחד יצאו למלחמה במטרה לכבוש את טרויה ולהחזיר את הלנה הביתה. המלחמה גבתה קורבנות רבים, בניהם את חייה של איפיגניה, ביתו של אגממנון, אותה הוא הקריב על מנת לנצח בקרב. המלחמה שערכה עשר שנים הסתיימה בניצחון ליוונים.

קללת בית אטראוס

קללת בית אטראוס היא קללה רב-דורית של רצח המוטבעת בשושלת של אטראוס, אביו של אגממנון. היא התחילה עם המלך טנטלוס, והמשיכה עם אטראוס ובניו, אגממנון ומנלאוס. כדי לנקום את רצח אביהם על ידי אמם, אורסטס ואלקטרה, בנו ובתו של אגממנון, רוצחים את אימם הרוצחת, קליטמנסטרה, ואת המאהב שלה, אייגיסתוס. אחרי רצח קליטימנסטרה הקללה של בית אטראוס מגיעה לסופה כשאורסטס נשפט על רצח אימו מול אלת הצדק אתנה.

איפיגניה

הבת הבכורה של המלך אגממנון והמלכה קליטימנסטרה ואחותם הגדולה של אלקטרה ואורסטס. אביה הקריב אותה לפני מלחמת טרויה לאחר שקיבל נבואה שרק אם יקריב אותה יוכל לנצח בקרב. על הבחירה להקריב אותה מענישה קליטימנסטרה את אגממנון כשהיא רוצחת אותו כשהוא חוזר הביתה עם סוף המלחמה.

אייגיסתוס

לאחר שאגממנון יצא למלחמת טרויה בגדה בו אשתו, קליטמנסטרה, עם אייגיסתוס. מהמלחמה חזר אגממנון המנצח כשהוא מביא איתו פילגש חדשה, קסנדרה. קליטמנסטרה ואייגיסתוס המאהב שלה רצחו את אגממנון ואת קסנדרה.

מנלאוס והלנה

מנלאוס, מלך ספארטה, הוא אח של אגממנון. והלנה אישתו היא אחותה של קליטימנסטרה. הלנה נחטפה על ידי פאריס נסיך טרויה, ומנלאוס דוחף את אגממנון לצאת למלחמה מול הטרויאנים כדי להחזיר אותה ואת כבודו האבוד. הלנה, היפה בנשים, מואשמת ללא הפסקה כסיבה למלחמה ובפריצות על היחסים שלה עם פאריס.

החוג לאמנות התיאטרון

ראש החוג לאמנות התיאטרון: **ד"ר דרור הררי**

עוזרת מנהלית: **דנה אורן – בר חי**

מזכירת סטודנטים: **הילה פלק**

ראש מסלול מצטיינים במשחק: **יעל קרמסקי**

ראש התכנית למצטיינים בעיצוב במה, קולנוע וטלוויזיה: **במבי פרידמן**

ראש מסלול בימוי: **דפנה זילברג**

ראשי מסלול מופע עצמאי תואר שני, שחקן-יוצר-חוקר ותיאטרון קהילתי וארטיביזם: **ד"ר דפנה בן שאול וד"ר חן אלון**

ראש המסלול העיוני: **ד"ר דרור הררי**

מזכירת התכנית למצטיינים בעיצוב: **אורית צילר**

ע. לראש מסלול מצטיינים במשחק: **עדן שטרית**

תיאטרון האוניברסיטה

מנהל תיאטרון האוניברסיטה: **אלון טיראן**

מנהל אדמיניסטרטיבי: **גיא גודורוב**

מפיק ראשי ואחראי לימודי הפקה: **דני בילינסון**

ע. מפיק: **לין שלום בלה**

מנהל טכני: **אמיר קסטרו**

מזכירת הפקות: **עינת צ'אקי גואטה**

נגר: **סרג'יו גריסק** | תופרת: **ולנטינה סטץ**

מנהלת מתפרה ומחסן תלבושות: **נוגה פז אוקסמן**

תכנות סאונד: **עודד רוסלר** | מחסן תלבושות ואביזרים: **מיה וייס ונוי סלע**

צילום יח"צ ותוכן שיווקי: **עלמה גבעוני**

חונכי ההפקה:

חונכת עיצוב תפאורה: **כינרת קיש**

חונכת עיצוב תלבושות: **ילנה קרליך**

חונכת עיצוב תאורה: **איריס מועלם**

חונכת עריכת תוכניה: **ד"ר שרון אהרונסון-להבי**

חונך ייצור תפאורה: **דרור הרנזון**

חונך טכני תאורה: **דן גלזר**

חונכת ייצור תלבושות: **מאיה גטניו**

להצטרפות לרשימת התפוצה של תיאטרון האוניברסיטה: www.bit.ly/theatremailtau

לרכישת כרטיסים: www.bit.ly/tktstau

פייסבוק: www.facebook.com/tautheatre